

SZALONTAYNÉ BERTA ZITA

MI LESZ VELED IFJÚSÁG? – A FIATALOK MUNKAERŐPIACI NEHÉZSÉGEINEK NYOMÁBAN A COVID-JÁRVÁNY FÉNYÉBEN *Konferencia-összefoglaló*

A Magyar Közgazdasági Társaság Munkaügyi Szakosztálya által 2020. november 12-én online, Webex alkalmazáson keresztül szervezett konferenciája az Európai Unióra és a magyarországi helyzetre fókuszálva járta körül a fiatalok munkaerőpiaci helyzetét, esélyeiket, bekapcsolódási lehetőségeiket, valamint képzettségüket az alaphelyzetet jelentősen befolyásoló COVID-19 járvány hatásainak tükrében.

A konferencia résztvevőit az esemény moderátora **Artner Annamária**, az ELKH KRTK VGI tudományos főmunkatársa, a szakosztály elnökségi tagja köszöntötte. Az előadók bemutatását követően bevezetőjében indításként kitért arra, hogy noha az Európai Unió 28 tagállamában 2014 és 2019 között felére csökkent a 25 év alattiak körében a munkanélküliség az EU Bizottságának Ifjúsági Garancia Programja nyomán, mostanra azonban az ifjúsági munkanélküliség ismét emelkedik.

Elsőként **Andor László**, az Európai Progresszív Tanulmányok Alapítványának főtárgyalója, az Európai Bizottság korábbi tagja, „Ifjúsági munkanélküliség és kezelése az EU-ban” című előadása felvezetőjében elmondta, hogy a jelenlegi válság ugyan egy világméretű járványhelyzet következménye, de gazdasági, pénzügyi és munkaerőpiaci következményei hasonlóak a korábbi, gazdasági vagy pénzügyi kiindulású válságokhoz. A COVID járvány nyomán fokozódó ifjúsági foglalkoztatási válságra adott EU-s válaszok gyökere a 2008-as gazdasági válság után a fiatalok körében mutatkozó munkanélküliségi válságban szerzett tapasztalatokban és alkalmazott eszközökben van.

Az előadás első részében Andor László részletesen bemutatta a 2008-as válság után rövidtávon beállt, a 25 év alatti (15-24 éves) korosztályban mutatkozó munkaerőpiaci problémák jellemzőit. Fontosnak tartotta megjegyezni, hogy az oktatásban aktívan résztvevők nem számítandók bele a statisztikába, tehát nem a demográfiai értelemben vett teljes korosztályról van szó. A csoporton belül vizsgálta az ún. NEET-eket (neither in employment, nor in education and training) is. Az a kör, amelyik valamiért (már vagy még) nincs az oktatási rendszerben, de nem is dolgozik, vagyis inaktívak.

Ismertette az EU 2010 és 2015 közötti kezdeményezéseit és ajánlásait, köztük a 2012-2013-ban kidolgozott Ifjúsági Garancia Programot (Youth Guarantee Program, YGP), és a belőle születő új pénzeszközt, az Ifjúsági Foglalkoztatási Kezdeményezést (Youth Employment Initiative, YEI), amely 6 milliárd eurós kerettel lett része a 2013-tól érvényes 7 éves EU-s költségvetésnek. Rámutatott az EU-n belül még 2014-ben is mutatkozó ifjúsági munkanélküliség vonatkozásában jelentős aszimmetriára, amennyiben Dél-Európa több országában 50 százaléknál feletti volt a fiatalok munkanélkülisége, míg Németország, Ausztria és Hollandia vonatkozásában nem haladta meg a 10 százalékat. Ennek a különbségnek a kezelése megmutatkozott a YEI allokációjában. A YGP célja: minőségi ajánlással biztosítani minden 25 év alatti fiatalnak a tanulmányai befejezése vagy a

munkanélkülivé válása után legalább 4 hónapon belül szakmai gyakorlatot, továbbtanulást, szakmai képzést vagy munkalehetőséget. Az ifjúsági munkanélküliségben a 2008-as válság után jelentkező széttartó trend az EU 28 országai között, illetve egyes régiók vonatkozásában – kiemelten a NEET-ek körében – a COVID válság előtti évben, 2019-ben, még mindig tetten érhető volt. Ezt megelőzően az EU27 és az EA19 (euróövezet) országaiiban az összes munkanélküliség a COVID járvány Európába érkezéséig folyamatosan csökkent.

2020. februárjától azonban meredek emelkedésbe kezdett – hasonlóan 2008-hoz. A gyors reagálás, az alternatívaként bevezetett rövidített munkaidő (Kurzarbeit) jó hatásúnak bizonyult, de nem érintette a fiatal munkanélküli réteget. A Jövő Generáció EU (Next Generation EU) már 20 milliárd eurós csomaggal jelentkezik a fiatalok foglalkoztatása érdekében. Andor László utalt arra, hogy a fiatalok foglalkoztatásában az EU jelenlegi eszközei, kezdeményezései mintegy a 2008-as válság utáni folytatásaként, a részletek átemeléseként értelmezhetők. Ezek mellett van számos újdonság is a mostani csomagban: digitális és zöld technológiák területén való képzések, a vállalkozóvá válás támogatása és bátorítása. Véleménye szerint a képzésekben lesz az igazi ereje a most induló csomagnak. Összefoglalójában elmondta, hogy ismert, bejártatott válságkezelési csomagról van szó, a tagállamoknak megvannak az adminisztrációs kereteik ehhez. Felhívta még a figyelmet arra, hogy az egyébként komoly tartalékot jelentő mobilitás a határok lezárása miatt a világjárvány idején nem, csak a járvány visszahúzódása, megoldódása után jöhet újra szóba.

Hermann Zoltán, a KRTK KTI tudományos munkatársa „Oktatás és munkaerőpiaci esélyek – magyarországi tapasztalatok” című előadásában a COVID válságtól kissé eltávolodva, általánosabb és hosszabb távon jelentkező összefüggésekről szólt, három téma köré csoportosítva: iskolázottság és munkaerőpiaci helyzet, kognitív képességek és oktatáspolitikai reformok 2010-től.

Az iskolázottságot és a munkaerőpiaci helyzetet először a kereseti hozamok különbsége felől közelítette az OECD adataira és Varga Júliának a 2018-as Munkaerőpiaci Tükörben megjelent tanulmányában szereplő adataira támaszkodva. Eszerint 2018-ban Magyarországon a felsőfokú végzettség (alap- és mesterképzés) kereseti hozama a középfokú (közép- és szakiskolai) végzettséghez képest igen magas, az OECD átlag feletti volt. A kereseti hozamok vonatkozásában a fiatal diplomások is jó helyzetben vannak Magyarországon. A középfokú végzettségűek szintén jobb helyzetben vannak a legfeljebb 8 általánost végzettekkel szemben. A magasabb képzettség nemcsak a keresetekben, hanem már a foglalkoztatási esélyekben is előnyt jelent, s a különbségek Magyarországon még nemzetközi összehasonlításban is nagynak számítanak. 2019-ben a képzetlenek alig 40 százaléka volt foglalkoztatott, és bár a szakmunkás végzettségűek körében a foglalkoztatási ráta ennek majdnem kétszerese, körükben nagy az aránya a szakképesítést nem igénylő munkakörben dolgozóknak. A képzetlenek és a szakmunkás végzettségűek körében a foglalkoztatási problémák visszavezethetők kognitív képességeik alacsony szintjére is.

A 2010-es évek oktatási reformjai közül a tankötelezettség 18-ról 16 évre és a szakiskolai képzés 4-ről 3 évre csökkentésének hatásait elemezte Hermann Zoltán. A korai iskolaelhagyók aránya Magyarországon a V4-partnereinkhez képest is magasnak tekinthető és 2010 után növekvő tendenciát mutat. A tankötelezettségi korhatár leszállítása tehát nem hatott a korai iskolaelhagyás csökkenése irányába. Sőt a 16-17 éves korosztályban a lemorzsolódás drasztikusan megugrott. A 19 évesek körében azonban a lemorzsolódás alig több, mint a reform előtt. A korai iskolaelhagyásra tehát a reform következtében fiatalabb korban kerül sor. A szakiskolai képzés reformjával kapcsolatban Hermann Zoltán elmondta, hogy a tanulmányi idő csökkentése miatt elsősorban a matematika, irodalom és a természettudományi tantárgyak óraszámja csökkent. Ezek után nem meglepetés, hogy a szakiskolások matematika-teszteken elért eredményei a többi középiskolához képest romló tendenciát mutatnak. Ez pedig maga után vonta a szakiskolát végzettek fizetésének csökkenését a reform utáni időszakban. Az oktatási rendszer tehát kimutatható hatással

van a munkaerőpiaci esélyekre. A korai iskolaelhagyás és az alacsony képzettség kérdése továbbra is megoldatlan.

Koltai Luca, a Hétfa Kutatóintézet vezető kutatója „A COVID-járvány hatás a fiatalok munkaerőpiaci esélyeire” című előadását azzal kezdte, hogy a járvány hatásairól még korai, azonban az intő jelekről időszzerű beszélni és gondolkodni. A hosszú távú hatásokról csak a jelenlegi második, esetleg a további járványhullámok után lehet majd következtetéseket levonni.

Az előadás első megállapítása a fiatal tanuló generációval volt kapcsolatos. A járvány miatti iskolabezárások, illetve az online tanulásra és kapcsolattartásra való áttérés tovább növelték a társadalmi egyenlőtlenségeket: a digitális eszközökkel való ellátottság, illetve az internethozzáférés és a korszerű eszközök használatára való képesség terén megmutatkozó egyenlőtlenségek miatt a tanulók egy része elesett a tanulási lehetőségtől. A tanuló korosztály számára fontos kontaktusok és a közösségi élet online térbe kerültek, ami változás negatív hatással van a fiatalok mentális állapotára is. Egy globális ILO felmérés eredményei szerint a fiatalok egyhatoda abbahagyta, 7 százalékuk elvesztette munkáját, és 10 százalékuk 0 órát dolgozott (alkalmi munkák elvesztése). Az álláskereső, a képzések (pl. Ifjúsági Garancia Program) feltételei megváltoztak, beszűkültek, megszűntek. A digitális térbe került ügyintézés sokszor komoly nehézség elé állította a fiatalokat, továbbá a segítő szolgáltatások, tanácsadások elérése is megszűnt.

Koltai Luca ezután a legfiatalabb munkavállalói réteg, a 15-19 évesek helyzetét mutatta be, ahol a leginkább észrevehető a rosszabbodás jelei, európai kitekintésben is. Ilyen jelek mutatkoznak a 20-24 éves korosztályban is, elsősorban azokban az európai országokban, ahol a legnagyobb mértékűek voltak a lezárások, a gazdasági élet beszűkülése. A magyarországi munkanélküliségi rátával mért helyzetet bemutatva kiderült, hogy a 15-29 évesek körében a munkanélküliség emelkedik. A 2020 májusi (karantén csúcspontja és vége) és szeptemberi (újabb járványhullám kezdete) hazai adatokat összehasonlítva kitűnt, hogy a járvány elsőként a turizmus-vendéglátásban dolgozó 25 év alatti fiatalokat érintette leginkább negatívan. Később a helyzet összességében valamelyest javult, a regionális különbségek azonban jelentősek. A hátrányos helyzetű régiókban májushoz képest mostanra tovább nőtt a 25 év alatti álláskereső aránya.

Zárásként bemutatta, hogy a fiatalokat legnagyobb arányban foglalkoztató ágazatok (turizmus-vendéglátás, kereskedelem, építőipar, mezőgazdaság) közül a turizmus-vendéglátás szenvedte el a legnagyobb foglalkoztatási veszteségeket. A fiatalokat legnagyobb arányban foglalkoztató ágazatokban, ahol a rugalmas (időszakos, alkalmi) és a szürke foglalkoztatás határán álló munkaviszony formák jelentősebb számban fordulnak elő, ott a fiatalok státusza, jövedelme nagyobb veszélynek van kitéve.

Molnár Tamás, a Budapest Intézet elemzőjének „Képzés és ifjúsági foglalkoztatás” című előadása zárta a konferencia hivatalos programját. A 2019-es Munkaügyi Tükör adataira támaszkodva az elmúlt tíz évnek a tanulás és munkavállalás viszonyára vonatkozó azon tanulságokat kívánta bemutatni, amelyek a járvánnyal járó munkaerőpiaci válság fiatalokat érintő kezeléséhez járulhatnak hozzá. Előadásának középpontjában a fiatalok munkaerőpiacra való zökkenőmentes és sikeres bekerülését elősegítő átmeneti munkavállalási formák álltak, amelyek átmenetet képezhetnek a tanulás és munka között. Jelentősége a munkatapasztalat-szerzés, ami a tanulmányok befejezése után megkönnyíti a munkaerőpiacra való belépést.

Elsőként arra tért ki Molnár Tamás, hogy a 15-24 éves korosztályban a – bármilyen – képzésben résztvevők arányát 2005-től 2019-ig terjedő közel másfél évtizedre vetítve az EU28 átlagát és a négy visegrádi országot vizsgálva, két következtetést vonható le Magyarországgal kapcsolatban: 1.) 2011 óta erőteljes a képzésben résztvevők aránycsökkenése; 2.) a régióban az egyik legalacsonyabb arány Magyarországon tapasztalható (csak a lengyel alacsonyabb valamivel), miközben

ennek a korosztálynak a foglalkoztatottsága emelkedik. Az EU28 átlaga ellenben szinte folyamatosan emelkedik.

A következőkben rátért a tanulás és munka közötti átmeneti munkavállalásokra. A 15-29 évesek körében nappali tanulás-képzés mellett munkát vállalók aránya inkább a felsőfokú tanulmányukat befejezett, de további képzésben résztvevők körében jelentős. Az alkalmi, átmeneti foglalkoztatási formákra jellemző határozott idejű munkavégzés aránya nem mozdult el jelentősen. A határozott idejű munkavégzés megfelelhet egy átmeneti foglalkoztatási formának a fiatalok körében, például két képzés közötti munkavállalási szándék esetén. A szakiskolás tanulók vállalatoknál végzett gyakorlati (duális) képzése a 2006 és 2012 közötti adatok alapján nem fejt ki szignifikáns hatást a tanulmányok befejezése utáni elhelyezkedésre.

Az előadás utolsó harmadában a magyarországi felnőttképzési lehetőségeket tekintette át. Az EU Ifjúsági Garancia Programját, ahol a bérjellegű támogatásoknak köszönhetően foglalkoztatottak aránya a legnagyobb és növekvő, míg a képzésben részesülő fiatalok aránya alig változik. Az Ifjúsági Garancia Programba az alacsony végzettségűek (8 általános) kisebb eséllyel kerülnek be. Ennek magyarázata az lehet, hogy többnyire szakképzések érhetőek el, nincsenek alapvető kompetencia fejlesztő programok, amikre pont ennek a csoportnak lenne szüksége, hogy javuljanak a munkaerőpiaci esélyeik. Ezeket a hiányosságokat felszámolandó a felnőttképzést kellene fejleszteni.

Az előadások után kérdésekre, válaszokra került sor.

*

A teljes konferencia elérhető az MKT Youtube-csatornáján:

<https://www.youtube.com/watch?v=u99tdVMFC2I>